

De filosoof

In Memoriam

Karl Schuhmann

(1941–2003)

Proskynesis

In memoriam Karl Schuhmann

Door Carlo Ierna

Ik herinner mij nog goed de eerste colleges die ik bij Prof. Schuhmann heb gelopen: Geschiedenis van de Nieuwere Wijsbegeerte I, blok drie in 1999. Het lijkt wel een eeuwigheid geleden. Voor die tijd was ik erg twijfelachtig of ik er wel goed aan had gedaan om wijsbegeerte erbij te nemen als voltijdstudie, terwijl ik al aan CKI begonnen was, maar na blok drie waren mijn twijfels weg.

Nog niet eerder had ik zoveel eruditie, en enthousiasme meegemaakt in een collegezaal. De vele anekdotes die de ronde doen over de stijl van collegegeven van Prof. Schuhmann zijn grotendeels waar en doen hem eer aan: hij kwam de zaal binnenlopen en was nog nauwelijks gaan zitten of hij begon al op volle snelheid les te geven. Zonder voor te lezen vanaf papier, helemaal uit zijn hoofd kon hij op een zinnige en gestructureerde manier moeiteloos twee, drie uur colleges houden. Data, werken, anekdotes, citaten vlogen om je oren. De meesten waren nog volop aantekeningen aan het maken terwijl hij al het lokaal uitliep.

In een periode van twijfel of ik eerder voor CKI of voor wijsbegeerte zou kiezen, gaven de colleges van Prof. Schuhmann de doorslag. De beslissing voor welke vakgroep te kiezen was al gauw gemaakt, evenals de keuze voor mijn doctoraalbegeleider. Toen hij al in een vroeg stadium informeerde waar ik eigenlijk naartoe wilde met mijn studie, welke plannen en ambities ik had, kon ik dan ook volmondig, met zijn lichtende voorbeeld voor mij, antwoorden dat ik niets liever wilde dan het onderzoek in, en het liefst bij hem. Mijn programma was makkelijk samen

te stellen: eerst eens alle vakken van Prof. Schuhmann. In mijn tweede jaar al begon ik systematisch alle vakken bij hem te volgen die er maar gegeven werden. Nog nooit heb ik zo hard gewerkt voor een vak, en niet alleen omdat ze moeilijk waren of hooggegrepen, maar omdat ik gemotiveerd was, omdat van Prof. Schuhmann een liefde voor het vak afstraalde die me enthousiast maakte.

De colleges die mij het meeste geleerd hebben, waren die waarbij één tekst zorgvuldig en nauwgezet geanalyseerd werd: woord voor woord, zin voor zin, bleek een artikel veel meer te herbergen dan ik ooit had kunnen vermoeden. Deze extreme precisie van historisch onderzoek, het langdurige uitpluizen van bronnen, achtergronden, data vond ik helemaal niet saai of onaantrekkelijk (toen in het

‘Nog niet eerder had ik zoveel eruditie en enthousiasme meegemaakt in een collegezaal. De meesten waren nog volop aantekeningen aan het maken terwijl hij al het lokaal uitliep’

strategisch plan van de faculteit denigrend werd gedaan over het “imago van stoffige archivaris in de bibliotheek die de westerse beschaving voor verval behoedt” nam ik dat dan ook bijna als een persoonlijke belediging op ... niets liever dan dat!). Tijdens mijn leeronderzoek werd mij het privilege gegund om persoonlijk begeleid te worden in het lezen en analyseren van de tekst in kwestie: zij aan zij met een hoogleraar je kleine onderzoekje doen was in mijn ogen een echte gunst. In Italië, waar ik op de middelbare school heb gezeten, behoor je op te staan en te groeten als een docent de klas binnenkomt. De studenten zien de hoogleraren daar als schier onbereikbare halfgoden die zich niet tot

hun niveau verlagen. Hier in Nederland gaat dit allemaal heel anders; bovendien zijn we een kleine faculteit, de bestuurslijnen zijn kort etc. Toch geloof ik dat Prof. Schuhmann en ik een meer ouderwetse opvatting hadden: hij, correct als altijd, bleef mij altijd met “U” aanspreken en ik bleef de neiging hebben tot proskynesis.

Tijdens de laatste fase van mijn afstuderen heb ik mij gehaast om zo snel mogelijk te kunnen afstuderen: eerst vanwege het vooruitzicht op een promotieplaats bij mijn mentor, daarna zodat hij het überhaupt nog kon meemaken. Met veel kunst en vliegwerk is dat gelukt, en de grootste gunst was dat Prof. Schuhmann inderdaad nog op mijn afstuderen aanwezig heeft kunnen zijn.

Niet alleen weet ik dat hij tot aan het einde heeft geprobeerd om door te werken en alles af te maken waaraan hij begonnen was, hij heeft zich ook ingezet om mij nog goed terecht te laten komen, onder andere door ervoor te zorgen dat mijn scriptie gepubliceerd kan worden en een aanvraag

voor een artikel naar mij door te schuiven. De dag na mijn afstuderen heeft hij nog gelegenheid gevonden om mij tijdens een promotieplechtig-

heid bij verschillende collega's te introduceren en mij de gelegenheid gegeven om kopieën van mijn scriptie uit te delen.

Nu nog, maanden na voor het eerst gehoord te hebben van zijn toestand, raakte mij de mededeling van zijn dood als een donderslag bij heldere hemel. Hij heeft veel voor me betekend en heel veel voor mij gedaan, daar zal ik hem altijd dankbaar voor zijn, maar de herinnering waar ik nog steeds de meeste waarde aan hecht, is zijn passie voor het vak die mij geïnspireerd heeft.

“All'ombra de' cipressi e dentro l'urne / confortate di pianto è forse il sonno / della morte men duro?” Foscolo, Dei Sepolcri.

I.M. Prof. dr. mag. Karl Schuhmann

Enkele reacties uit het condoleanceregister

♥ Niels Nijsingh

Als Schuhmann zei 'Dan heb ik nu Kant uitgelegd', dan was het ook zo.

♥ Claartje van Sijl

Prof. Schuhmann kwam de collegezaal binnen, zette zijn tas op tafel (deed zijn jas niet eens uit) en begon te praten: hij kroop volledig in de huid van de filosoof die op het programma stond en verdedigde diens theorie tegen kritische vragen alsof het zijn eigen levenswerk was, om vervolgens, in de laatste minuten van het college op te staan en met zijn hoofd om de hoek van de deur in enkele zinnen het fundament onder de filosoof in kwestie uit te halen, zodat wij, studenten, nog lang bleven schrijven nadat de deur achter hem was dichtgevallen. Ik zal hem nooit vergeten.

♥ Thomas Anthony

Met veel plezier denk ik terug aan Schumann's colleges. Schuhmann laat een onverwulbare leegte achter die wij slechts met herinneringen kunnen verzachten. Ik wens hierbij zijn naasten veel sterkte toe.

♥ Evelien Verhagen

In times of sorrow, count your blessings. Ik ben blij dat ik Prof. Schuhmann als een fantastisch leraar heb leren kennen. Hij bracht met veel passie en een grote feitenkennis de liefde voor de wijheid over. Helaas weegt dit niet op tegen de diepe droefenis die mij raakte, toen ik hoorde van het overlijden van deze kleine, grote man.

♥ Hans Jansen

Mijn eerste kennismaking met de universiteit in 1996 was een college van prof. Schumann. Welk een onvergetelijke indruk! Ik bewaar dan ook een zeer goede herinnering aan prof. Schumann als een vakkundig, sympathiek en enthousiasmerend docent.. Ik betreur het dat de mogelijkheid om verdere colleges bij hem te volgen er niet meer is. Ik bied zijn familie mijn welgemeende condoleances aan.

♥ Anne Woodward-van Lom

wat een inspirerend mens; ik ben dankbaar dat ik zijn colleges heb mogen meemaken ; voor mij is hij een voorbeeld van een "echte" filosoof! Ik wens zijn familie veel sterkte toe.

♥ Lennard Meijer

prof. Schuhmann heeft van alle docenten in mijn leven verreweg het meeste indruk op mij gemaakt. Met grote verslagenheid hoorde ik dat de colleges die ik bij hem volgde zijn laatste waren. Het voelt als een groot geluk dat ik hem nog heb mogen meemaken. Ik wens zijn familie veel sterkte toe. Ze mogen trots zijn op zijn prestaties als docent; ik hoop dat ze daar kracht uit kunnen putten.

♥ Robert Schouten

Prof. Schumann was een zeer inspirend docent die mij de liefde voor de filosofie heeft bijgebracht. Iets waarvoor ik hem zeer dankbaar ben. Ik wens hierbij zijn familie veel sterkte bij dit grote verlies.

♥ Karen Groeneveld

Prof. Schuhmann was een inspirerende docent, zijn manier van doceren zullen we niet gauw meer tegenkomen op onze faculteit. Ik wil hierbij zijn vrouw en kinderen veel sterkte wensen bij het verwerken van dit verlies.

♥ Irene Conradie

Iedereen die college heeft gehad van prof. Schuhmann weet dat diegene iets bijzonders heeft meegemaakt: prof. Schuhmann was een docent met ongekende vakkennis, een bijzonder enthousiasme en volledige inzet voor zijn vak. Het is een groot verlies zo'n bijzonder man kwijt te moeten raken. Ik wens zijn familie veel sterkte.

♥ Annemarie Soeteman

Vol enthousiasme gaf prof. Schuhmann zijn colleges. Zijn colleges waren daardoor erg geliefd bij de studenten. Ook ik wil hierbij de familie veel sterkte wensen.

♥ Harm van der Gaag

De colleges van Karl Schuhmann waren magistraal. Zijn passie voor streng denken was aanstekelijk en zijn propaganda voor de fenomenologie bijzonder effectief.

De filosoof

Periodieke uitgave van de Faculteitsvereniging Utrechtse Filosofiestudenten voor de Faculteit Wijsbegeerte Utrecht
Jaargang 3 · Nummer 23 · April 2003 · Blok 3 · Email: de.filosoof@phil.uu.nl

Requiem

door Floris van den Berg

Het overlijden van prof. dr. Schuhmann van onze faculteit is een droevige gebeurtenis. De Filosoof heeft getracht op passende wijze hieraan aandacht te besteden. Het tweede gedeelte van dit nummer is min of meer de reguliere De Filosoof.

Ik had altijd gedacht dat oorlog iets van het verleden was of in ieder geval ver weg. De oorlog is nog steeds ver weg. De oorlog op de Balkan kwam wel heel dichtbij, maar het voelde heel ver weg. Deze oorlog is, net als in 1991, een mediaoorlog. Er is geen ontkomen aan. De oorlog in Tetjenië daarentegen wordt zorgvuldig buiten beeld gehouden. Over de aanval op Irak heeft iedereen een mening en moet iedereen blijkbaar een mening hebben. Maar hoe kom je tot een juiste beslissing

of dit een rechtvaardige oorlog is of niet? Wie kent precies de geschiedenis van de (heimelijke) internationale betrekkingen met wapenleveranties, militaire steun aan dictators? Als de oorlog bedoeld is om een volk – dat wil zeggen: heel veel mensen – te bevrijden van een wrede dictator die bovendien wellicht een gevaar voor het Westen vormt, dan is dat misschien rechtvaardig.

De reactie van de Arabische wereld is filosofisch interessant: het lijkt alsof de Arabieren en masse een blok vormen. Of dat nu gaat onder de vlag van Arabier of Moslim is om het even. Er blijkt een emotionele band tussen (islamitische) Arabieren die zich aangevallen voelen door het Westen. Het medeleven van de arabieren gaat naar Arabieren. Behalve

In dit nummer:

- 2 Proskynesis: in memoriam Karl Schuhmann
- 3 Selectie uit het condolence-register
- 5 Athene-voorlichtingsdag
- 6 Ik Eet Vlees (Veel)
- 7 Laf (Contra 'Ik Eet Vlees')
- 8 'Het is geen tv, moet er geduld voor hebben'
- 10 De grondslag van de moraal
- 11 Roosters
- 12 Filosofische horoscoop

dan als ze door Arabieren worden onderdrukt, zoals in Iran onder Khomeini of in Irak onder Hussein. Het ware veel beter wanneer mensen zich in eerste instantie mens voelden, of wereldburger dan dat ze hun emotionele band beperken tot een bepaalde cultuur, natie of religie. Maar hoe doe je dat?

FILOSOFISCH TRIVIAN (2)

In het kader van alle quizzen en andere kennisspelletjes die tegenwoordig zo populair zijn, heeft de Filosoof haar eigen spel bedacht: het filosofische triviant.

Vrijwel iedereen is wel bekend met het traditionele triviant, het bordspel waarbij er vragen beantwoord moeten worden uit 5 verschillende categorieën. Degene die het eerst van elke categorie een triviant heeft, is de winnaar.

Omdat de filosofie nu eenmaal de basis is van alle kennis, leek het ons leuk om een triviantspel te ontwerpen met louter en alleen vragen over de filosofie. Het terrein van de filosofie is zo breed dat dit een uitdaging is voor eenieder die zich een kenner van de filosofie wil noemen. Het uitgangspunt is er dus, maar het is voor ons onmogelijk om zelf alle vragen die voor zo'n spel nodig zijn te bedenken, omdat we van veel vakgebieden niet genoeg weten. En daarom, beste lezer, hebben we jouw hulp nodig! Als je het leuk vindt om aan dit spel mee te werken, mag je al je filosofische triviantvragen naar ons opsturen, mét de antwoorden erbij

natuurlijk. De categorieën die we willen gebruiken in het spel zijn vrij algemeen:

- Theoretische filosofie (voor logica, taal filosofie en philosophy of mind)
- Praktische filosofie (ethiek, wijsgerige antropologie, politieke filosofie)
- Geschiedenis van de filosofie (oudheid, middeleeuwen en moderne filosofie)
- Vragen die niet echt in bovenstaande categorieën passen

(Deze categorieën staan nog open voor aanpassing, als je een betere indeling weet, laat het weten!) Om te voorkomen dat vragen te moeilijk zijn of niet te begrijpen, hebben we een aantal regels opgesteld waar de vraag aan moet voldoen. Dat zijn de volgende:

Vragen mogen gaan over theorieën, uitspraken, plaatsen, gebeurtenissen etc,

net zoals in gewoon triviant. Ook mogen er strikvragen gesteld worden (mits ze niet al te flauw zijn). Waar rekening mee gehouden moet worden is dat moeilijke stof makkelijk gehouden moet worden, omdat het anders te ingewikkeld wordt. Geen geavanceerde logica dus. Een spel als triviant heeft veel diversiteit nodig, dus veel vragen over verschillende onderwerpen. De vragen moeten het niveau van Filosofie Magazine wel zien te overstijgen, te makkelijk is ook niet leuk. Vragen moeten geen 'open' antwoorden hebben, het moet wel duidelijk blijven waar de grens tussen een goed en een fout antwoord ligt (voordat er een ellenlange welles-nietes discussie ontstaat). Antwoorden moeten redelijk kort en krachtig zijn, en de antwoorden moeten te verifiëren zijn. Het is wel leuk als een vraag discussie kan oproepen, maar dit gaat snel vervelen. Probeer je vraag en antwoord zo helder mogelijk te formuleren.

Dit zijn redelijke eisen, toch? Als je de uitdaging aan wil gaan, mail je vragen dan naar de Filosoof, de.filosoof@phil.uu.nl — we kijken er naar uit!

De Twin Towers als onze Acropolis

Een verslag van de Athene-voorlichtingsdag

Door Irene Conradie en Randy Lemaire

Voor de vijftienvintig gelukkigen die 11 april afreizen naar Athene begon de voorpret eigenlijk al op 28 maart, met een voorlichtingsdag(je) die in het teken stond van "lering ende vermaeck" op het gebied van Athene en het oude Griekenland. J. Blok (Oude Geschiedenis), J. Bons (Literatuurwetenschap) en onze eigen Teun Tieleman verzorgden lezingen, die aan elkaar werden gepreut door showmaster Keimpe Algra.

Eerstgenoemde had als onderwerp van haar lezing de politieke geschiedenis van Athene, die nauw verwant is aan de culturele ontwikkeling. We hebben het dan natuurlijk vooral over de 4e-5e eeuw v. Chr.: de klassieke (bloei)tijd; én de tijd van de import-Atheners Plato en Aristoteles.

Opvallend is Athenes positieve attitude tegenover oorlogvoering; net zoals in andere, latere bloeiperioden zoals de Renaissance en onze Gouden Eeuw hadden de Atheners geen enkele schroom om de wapens op te pakken — maar wie zijn wij om daar in deze tijden over te oordelen? —, en de politieke intriges met de Perzen en zelfs met andere steden zoals Sparta hielpen daar vrolijk aan mee. In het licht hiervan is de sterke neiging bij Aristoteles tot het formuleren van heldere (politieke) theorieën op het gebied van machtsaanspraak goed te verklaren.

Er zijn meer analogieën met de huidige tijd te maken. Het ons nu welbekende begrip 'oorlog beginnen uit angst voor de ander', bijvoorbeeld. De macht van Athene binnen het bondgenootschap met andere steden wekte zoveel ressentiment op bij Sparta ('weapons of mass destruction!') dat men prompt aan een Bushiaanse operatie begon en Athene aanviel.

Nog frappanter: wilde je je vijand namelijk écht raken, dan verwoestte je ge-

woon de plaats waar de Goden vereerd werden — de Atheners brachten dit adagium in de praktijk bij de aanval op de Perzen, waarbij ze hun heilige stad Sardis verwoestten, waarna de Perzen dit 30 jaar later doodleuk wraakten met de verwoesting van de vroege Acropolis. Zouden we de Twin Towers kunnen zien als de tempels van ons kapitalistische geloof?

Jeroen Bons hield een iets formeler betoog over de specifieke rol van de, in Athene 'uitgevonden', democratie. Deze bestond eruit dat alle vrije, volwassen mannen (i.e. volwaardige leden van de polis) meegerden. Zij kwamen 1 keer per week, met z'n 5 à 6 duizenden, bijeen op de Pnyx-heuvel, waarbij we ons kunnen voorstellen dat dat niet echt een strak georganiseerde LPF-bijeenkomst kon zijn — met gelijk spreekrecht voor allen et cetera —; alleen de retorisch begaafden konden dus echt een potje breken.

Als laatste spreker kwam Teun Tieleman aan het woord om ons een beeld te geven van de filosofenscholen uit het oude Athene. Hij besprak de vier grootste concurrenten uit die tijd: de Academie van Plato, de Tuin van Epicurus, het Lyceum van Aristoteles en de Stoa (Poikile). Als leerling-filosoof was je keuze voor een school eenmalig: wie zich bekeerde tot bijv. de filosofie van Plato, was Academicus voor het leven. (Over commitment gesproken!)

Elke school had zijn eigen stijl: zo was het Lyceum een plek ten dienste van

het contemplatieve leven, dat bestond uit samen filosoferen. Ook werd er de eerste bibliotheek opgezet. De Tuin had meer een sektarisch karakter; het was een soort kloostergemeenschap met een goeroe-figuur (Epicurus) als stralend middelpunt. Het doel was om de goedheid en wijsheid van de leider te evenaren. De Stoa bevond zich als enige school midden in het centrum van de stad en was ook niet zo afgesloten voor de buitenwereld als de Academie en de Tuin. Een ander kenmerk was dat de Academie en de Tuin ook vrouwen als leerlingen aannamen, voor die tijd een ongebruikelijke gewoonte. Ook werd toen al de eerste aanzet gegeven voor het fenomeen campus; bij een aantal scholen woonden de leerlingen en docenten op het terrein.

Om in hun onderhoud te voorzien moesten de scholen zelf aan hun inkomen zien te komen (ze kregen geen overheidssteun). Dit verkregen ze door donaties, of door lesgeld van hun leerlingen te vragen of beiden. De docenten uit die tijd leken in sommige opzichten al op de docenten die vandaag de dag de colleges geven. Ook toen al hadden ze hun eigen grapjes en one-liners. Zo vertelde Aristoteles graag in zijn colleges hoe beginners bij colleges van Plato vaak afhaakten als hij over het Geluk begon. Dit bleek namelijk niet uit het verkrijgen van rijkdom of goede gezondheid te bestaan, maar uit droge wiskunde en dan vooral het getal Een! Toch hadden de toenmalige docenten ook hun excentrieke trekjes. Toen Zeno leerling bij Crates wilde worden moest hij als een echte Cynicus schaamteloos zijn en nergens om geven. Om dit op te proef te stellen liet Crates hem een dag lang met een pot linzensoep door de stad lopen... in die tijd blijkbaar iets vernederends (hoewel nu ook nog niet echt gebruikelijk). Wat dat betreft valt het tegenwoordig best mee...

Ik Eet Vlees (Veel)

In het vorige nummer waren we getuige van een hartstochtelijk pleidooi van Floris van den Berg voor 'filosofisch vegetarisme'. Niels Nijsingh reageert hierop met een smakelijk betoog.

Door Niels Nijsingh

Het 'debat' rond vegetarisme ontstijgt vaak het niveau van "Waar hebben we anders onze hoektanden voor?" niet. Dat is jammer, en daarom was ik verheugd toen ik zag dat in de vorige Filosoof een artikel stond waarin op een filosofische (systematische) manier naar deze kwestie gekeken zou worden. Het resultaat was echter teleurstellend.

Persoonlijk voel ik geen enkele behoefte om vegetariërs er van te overtuigen dat ze vlees moeten eten. Ik gun Floris dan ook van harte zijn sojaburger. Sterker nog, ik kan het wel waarderen als iemand op grond van zijn principes zichzelf een genoeg onzegt. Wat dat betreft is vegetarisme vergelijkbaar met het celibaat. In beide gevallen geef

je voorrang aan je intellect boven je instincten. Dit is een uitstekende manier om je van de apen te onderscheiden en daar is wat mij betreft niet zo veel mis mee. Ook mogen vegetariërs van mij gerust hun mening uitdragen en beargumenteren. Hier zijn echter twee mitsen aan verbonden. Ten eerste is belangrijk in elke argumentatie dat er iets van klopt. Ik zit niet te wachten op een verhandeling waarvan de premissen onwaar zijn, de conclusies niet volgen uit die premissen en in het algemeen de premisses niet waar gemaakt kunnen worden (hier kom ik nog op terug). Maar vooral wens ik niet beledigd te worden. Floris probeert mij in de schoenen te schuiven dat ik een moreel verwerpelijk mens ben. En dat pik ik niet.

Dit is een algemene teneur in de stukjes van Floris. Ontwapenend eerlijk geeft hij dan ook toe op de voorpagina van de laatste Filosoof, dat hij zijn argumentatie wil verscherpen. Want, zo stelt hij, "het lukte lang niet altijd om mijn ideeën [...] goed over te brengen". We hoeven met andere woorden niet te rekenen op een open, filosofische houding, waarbij de schrijver bereid is zijn eigen uitgangspunten kritisch

te beschouwen en te herzien. Floris wil niets leren, hij wil bekeren. En hij meent dit te kunnen doen door de tegengestelde opvatting als dom of verwerpelijk af te schilderen.

Dit keer hebben niet de gelovigen, maar de vleeseters het gedaan. Tenminste, ik meen te begrijpen dat indirect alles toch weer de schuld is van de 'monotheïstische religies', nou ja, dat zal dan wel. Om de zondaars voor eens en voor altijd te verlossen, presenteert Floris een 'Pleidooi voor filosofisch vegetarisme'. De enige manier waarop ik dit zinnig kan interpreteren, is door aan te nemen dat Floris zich in de woordvolgorde vergist heeft en bedoelt: 'een filosofisch pleidooi voor vegetarisme'. In deze interpretatie wordt ik gesterkt aan

Floris probeert mij in de schoenen te schuiven dat ik een moreel verwerpelijk mens ben. En dat pik ik niet [...] Hij wil niets leren, hij wil bekeren. En hij meent dit te kunnen doen door de tegengestelde opvatting als dom of verwerpelijk af te schilderen'

het begin van het artikel, waar Floris stelt dat hij een analyse zal geven 'van het gebruik van producten uit de bio-industrie'.

De lezer die na zo'n claim met hoge verwachtingen begint met lezen wordt spoedig teleur gesteld:

"Als mensen behandeld zouden worden als slachtrunderen zou het protest niet gering zijn."

Ja, zo ken ik er nog wel ééntje: vegetariërs zijn dom, want als het allemaal apen waren, konden ze geen wiskundesommen oplossen. En dan heb ik het nog niet over de pijnlijke, botte formulering van dit 'argument'.

En zo rammelt de 'analyse' voort. We worden geconfronteerd met dierenrechten, zonder dat duidelijk wordt waar die vandaan komen. 'De filosofie' wordt eigenschappen toegekend waar je je van

afvraagt waar ze vandaan komen: zonder enige verdere uitleg postuleert Floris dat het de taak van de filosofie is om moraal 'uit te dienen'. Waarom het kunnen ervaren van pijn doorslaggevend is om object van de moraal te zijn wordt evenmin duidelijk.

In het algemeen kunnen we stellen dat dit artikel het niveau van de borrelpraat niet ontstijgt. Dit wordt geïllustreerd door het gegeven dat Floris de heldhaftige onderneming op zich neemt om een 'absurd argument' (opgepikt op een borrel!) te weerleggen. Inderdaad, dit argument is absurd, dus waarom ons er mee lastig gevallen?

Tot zover de claim dat het hier gaat om een 'filosofische analyse'. Valt er van de positie van Floris inhoudelijk nog iets te maken? Zijn uitgangspunt lijkt simpelweg een afkeur te zijn van de bio-industrie. Dit is toevalligerwijs een afkeur die ik deel, net als veel mensen, vermoed ik. Ik deel die afkeur echter niet op grond van door

Floris genoemde (of gezochte?) argumenten, veeleer is het voor mij een gegeven. Ik heb het altijd al sneu gevonden om dieren te mishandelen. Dit neemt niet weg dat ik met smaak mijn biefstukje, kipfiletje, varkensrollade, gamba's, lamsribje en palingsalade eet. Ik ben er dol op. En, in deze context belangrijker, er is mijns inziens niets mis mee. Dat de vleesproductie in onze tijd verworden is tot een massaindustrie is niet mijn schuld, of ook maar een uitvloeisel van het gegeven dat we vlees eten. Het is een probleem van de maatschappij in zijn geheel. Een maatschappij namelijk, laten we het hoge woord er maar uit gooien, waarin financiële belangen de voorrang krijgen boven menig ander belang van mensen, zowel als dieren.

Dat Floris zelf geen vlees eet blijkt uit het gemak waarmee hij 'vlees eten' en 'bio-industrievlees eten' gelijk stelt. Het hart van een ware vleeseter gaat pas echt harder kloppen van een intens rood, bloederig stukje eko-vlees. Ik moet eerlijk bekennen dat ik ook erg kan genieten van een lapje bio-industrievlees, maar een nog veel intensere vleeservaring is voor mij toch echt het eten van eko-vlees. Het malste biefstukje is nog altijd van een blijde koe...

Laf

Een contrareactie op Niels Nijsinghs artikel 'Ik Eet Vlees (Veel)'

Door Floris van den Berg

Wie zich gewillig voegt in een immoreel systeem is laf en een moreel verwerpelijk mens. Als een systeem onrechtvaardig is moet je er wat aan doen en het minste wat je kunt doen is er niet actief aan meewerken.

In Nederland worden zo'n 160 miljoen dieren gehouden ten behoeve van de consumptie. Het allergrootste deel daarvan is aan het oog onttrokken. De paar koeien die in de weilanden grazen zijn melkkoeien. Wie heeft wel eens een varken gezien? En toch zijn er 15 miljoen varkens in Nederland. Wie producten uit de bio-industrie gebruikt is zodoende verantwoordelijk voor het instandhouden van het leed dat in de bio-industrie op reusachtige schaal wordt veroorzaakt.

Dat vlees eten een genoegen is zal ik niet ontkennen. Moreel vegetarisme is niet te vergelijken met het celibaat.

Met seks is geen moreel probleem, mits het gaat om *mutual consent*, of masturbatie. Vlees eten is wél een moreel probleem omdat er pijn wordt veroorzaakt door de manier waarop vee wordt gehouden en geslacht. Het pijnloos doden van dieren die een leven hebben gehad dat past bij

hun natuur is niet het probleem.

Rechten zijn afspraken van mensen om de belangen van wezens die kunnen lijden te behartigen. Zoals er rechten worden toegekend aan geestelijk gehandicapten, zo kunnen er ook rechten worden toegekend aan dieren. Mensen kunnen rechten toekennen aan dieren. Het gaat de relatie van mensen tot dieren, niet om de relaties tussen dieren onderling. Mensen zijn morele wezens die zich bewust kunnen zijn wat voor gevolgen hun handelen heeft voor andere levende wezens. De grondslag van de moraal is dat je geen onnodig leed moet toebrengen aan wezens die kunnen lijden, omdat je ook niet zou willen dat jou dat zou overkomen.

Geen enkel levend wezen wil pijn

'Je bent laf wanneer je de verantwoordelijkheid voor de bio-industrie afschuift op de maatschappij'

lijden. Ieder levend wezen wil zijn natuur ontplooiën. Mensen zullen door hun vermogen tot redeneren rekening moeten houden met de belangen van andere wezens. Traditioneel is de moraal altijd beperkt tot specifieke groepen. Het is tijd om al die discriminerende systemen

op te heffen en de moraal zo ver mogelijk te laten uitdijen. Een manier om dat te concretiseren is door het toekennen van rechten aan dieren, om te beginnen productiedieren.

Je bent laf wanneer je de verantwoordelijkheid voor de bio-industrie afschuift op de maatschappij. Iedereen heeft invloed op de maatschappij en de economie. Zolang er vraag blijft naar goedkoop vlees (en andere producten uit de bio-industrie) blijft de bio-industrie in stand. Als iedereen collectief producten uit de bio-industrie boycot is het probleem razendsnel opgelost (mits er ook een exportverbod komt).

Voor een open samenleving zijn een heel hoop voorwaarden noodzakelijk, maar een open houding van burgers is essentieel. Er is mij verweten dat ik geen open houding heb. Dat ik vooringenomen dogmatische standpunten heb. Dat is niet zo. Als iemand mij met argumenten kan overtuigen dat er een god bestaat en dat een bepaalde religie de juiste is, dan bekeer

ik mij tot die religie. Als iemand mij kan overtuigen dat het moreel niet verwerpelijk is om kippen te ontsnauwen of varkentjes zonder

verdooving te castreren of runderen in het donker in een hok te zetten, dan zal ik vlees gaan eten. Als iemand mij overtuigt van maoïstisch communisme, ik zal mij inzetten voor de goede zaak.

Bij voorbaat sluit ik niets uit. Laat de argumenten tot mij komen.

'Het is geen tv, je moet er geduld voor hebben'

Een verslag van het mid-year uitstapje van de FUF naar Burgers Bush

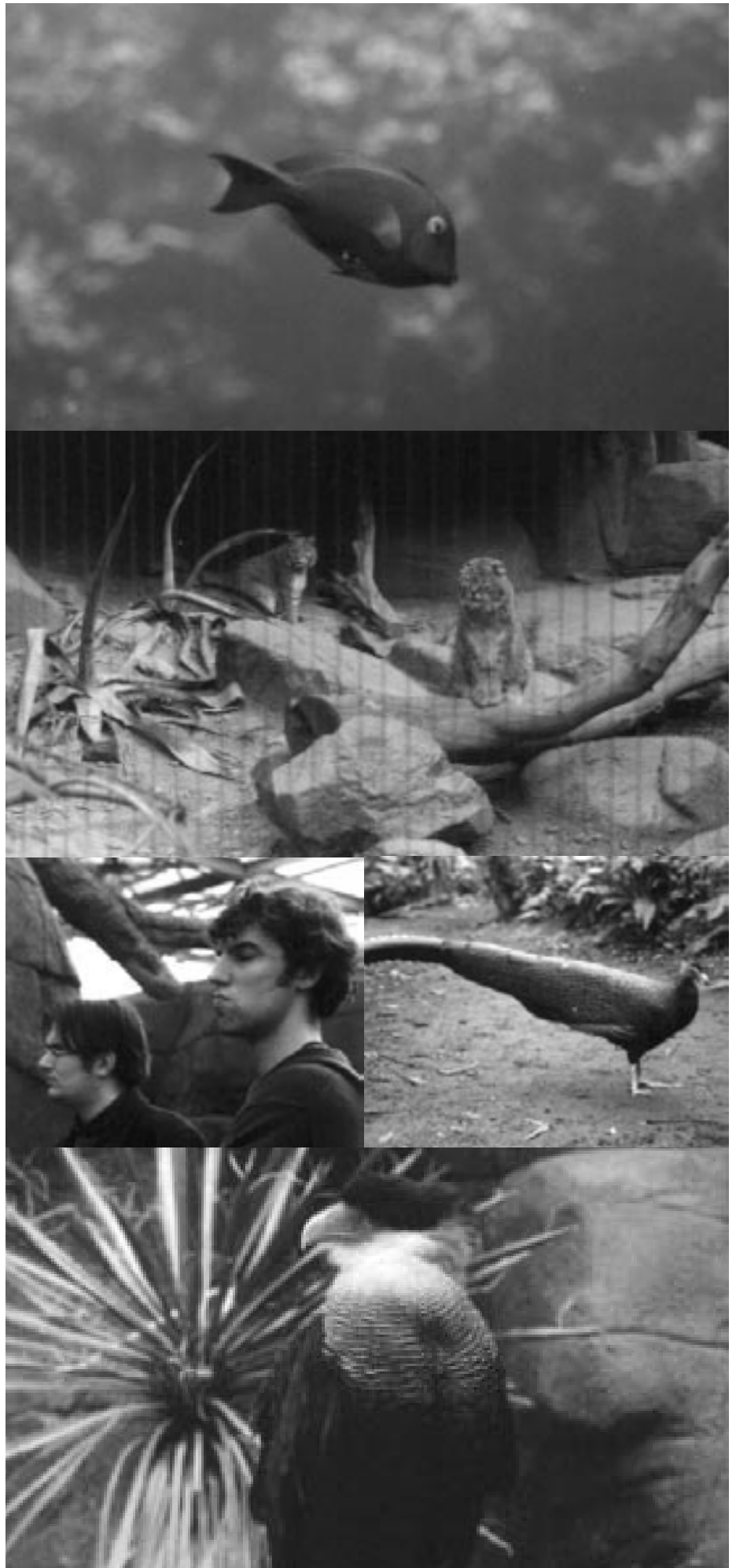
Door Karen Groeneveld

Op 6 februari was het zover: het eerste mid-year uitstapje van de FUF vond plaats. Dit uitje werd georganiseerd om te vieren dat we precies halverwege het academisch jaar waren.

's Ochtends vroeg verzamelden we op het station, vanwaar we om 10.30 met zo'n tien filosofen naar onze bestemming vertrokken: Burgers Bush. Daar aangekomen bleek dat er vanwege de kou (het was tenslotte nog winter) een aantal beesten niet in hun 'natuurlijke' leefomgeving te bewonderen waren, maar nog op stal stonden.

Gelukkig was er in het Oceanium, de Desert en natuurlijk de Bush genoeg te zien. De meeste aandacht trokken de dwergotters aan het begin van de Bush, al lieten die zich niet meteen zien. Maar, zoals een wijs filosoof ons wist te melden: dieren zijn nu eenmaal geen tv, je moet er geduld voor hebben. En inderdaad, al spoedig beloonden de otters ons geduld door uitgebreid te gaan spelen/vechten/knagen aan elkaar (hoe je het ook wil noemen).

In de Desert gingen we op zoek naar de halsbandpekari's, maar die bleken voor de gelegenheid te zijn vervangen door vreemde mannetjes in Burger's Bush outfit, die onduidelijke activiteiten aan het verrichten waren in het zand. De opmerking 'dat zijn pas rare pekari's' wisten zij ook niet te waarderen. De rest van de dag brachten wij door met het bekijken van lynxen, haaien, roggen, gieren, leeuwen, tijgers, cheeta's, giraffen, zebra's, olifanten, hagedissen en natuurlijk de pinguïns. Na deze overvloed aan wildlife vertrokken we aan het eind van de middag met de hele groep weer naar Utrecht, alwaar 's avonds een gezellige donderdagborrel in 't Lieverdje was. Al met al kan de FUF terugkijken op een geslaagde dag, die volgend jaar zeker weer zal plaatsvinden!

Hart voor alumni, studenten en medewerkers

Utrechts Universiteitsfonds

Het Utrechts Universiteitsfonds –opgericht in 1886– is met ruim 5000 begunstigers de oudste en grootste begunstigersorganisatie van alumni, (oud)medewerkers en studenten in Utrecht. Dankzij hun bijdragen kan het Utrechts Universiteitsfonds al meer dan honderd jaar onder andere wetenschappelijke, culturele en sportieve activiteiten van Utrechtse studentenverenigingen ondersteunen.

Wordt ook begunstiger!

Zoek ons op via internet, email, telefoon of fax. Of kom langs op ons bureau.

Utrechts Universiteitsfonds postadres ▶ Postbus 80125, 3508 TC Utrecht
bezoekadres ▶ Heidelberglaan 8, Utrecht telefoon ▶ (030) 253 8025 • telefax ▶ (030) 253 8026
e-mail ▶ Ufonds@ufonds.uu.nl • internet ▶ www.ufonds.uu.nl

Universiteit Utrecht

Enige gedachten over de grondslag van de moraal

Door Floris van den Berg

Wat is de grondslag van de moraal? Dat is een fundamentele vraag. Ethische en politiek filosofische theorieën impliceren een bepaalde grondslag van de moraal. In het huidige maatschappelijk (schijn)debat over normen en waarden gaat het vooral om fatsoensregels en om mensen ertoe over te halen zich aan de wetten van de overheid te houden. De vraag wat de grondslag is van de moraal komt niet ter sprake. Dat is een onderwerp voor filosofen, maar de beantwoording van de vraag wat de grondslag is van de moraal kan vergaande gevolgen hebben voor de daaruit voortvloeiende normen en waarden.

Er zijn twee mogelijkheden: of er is een objectieve grondslag van de moraal of die is er niet. Als die er wel is dan betekent dat dat in de structuur van de werkelijkheid het onderscheid tussen goed en kwaad bestaat. Volgens mij strookt dit met de intuïtie van de meeste mensen die menen dat bepaalde dingen (handelingen) objectief kwaad zijn. Het martelen van kinderen is een voorbeeld van een handeling die de meeste mensen als *objectief* kwaad bestempelen. De theologische opvatting is dat god goed is, of bepaalt wat goed is. De morele structuur van de werkelijkheid is bepaald door god en het is in deze opvatting dan ook gepast om de wil van god, dat is de morele structuur van de werkelijkheid, te leren kennen en zich daarnaar te voegen.

Vanuit evolutionair wetenschappelijk perspectief wordt duidelijk dat er geen objectieve moraal is. De mens is een dier onder de dieren en in het dierenrijk is geen moraal. Als een tijger een aap opeet is dat niet slecht. Laat staan strafbaar. De meeste mensen zijn het er ook mee eens dat het evenmin slecht is om een dier voor consumptie te doden, terwijl ze het wel slecht zouden vinden als er een mens werd gedood om te worden opgegeten. De morele relatie tussen de soorten is blijkbaar anders dan de relaties binnen een bepaalde soort. De mens is een sociaal dier, dat wil zeggen dat de mens in groepen leeft en aan taakverdeling doet. Bij alle wezens die in sociaal verband leven zijn er regels of taken. Bij mieren bijvoorbeeld zijn aparte taken voor wachters, verzamelers en verzorgers. Zonder morren doet elke mier haar taak. Bij mensen is dat

problematischer geworden naarmate het bewustzijn zich ontwikkelde tot zelfbewustzijn. Het vermogen tot zelfbewustzijn brengt het vermogen met zich mee om te liegen en te bedriegen en dat leidt ertoe dat er binnen groepen mensen die samenleven regels moeten zijn waarnaar mensen zich moeten voegen. Bij mieren is er geen onderscheid tussen het sociale en het individuele aspect van het bestaan. Bij mensen wel. Mensen streven hun eigen belangen na en die hoeven niet per se te stroken met de belangen van de groep. De frictie tussen eigenbelang en groepsbelang is de essentie van de ethiek. De ethiek streeft naar een zo goed mogelijke oplossing van dit probleem. Ethiek is daarom niet meer dan een optimaliseringstrategie. Utilisme neigt er bijvoorbeeld naar om

slecht? Nee, zegt Taylor. Ook al zou het hele eiland onder de golven verdwijnen dan is dat goed noch slecht. Stel, op dat eiland spoelt een drenkeling aan die daar leeft van wat het eiland hem brengt. Is er dan goed of slecht op het eiland? Nee, zegt Taylor. De omstandigheden kunnen alleen gunstig dan wel ongunstig zijn voor de drenkeling. Stel, op het eiland spoelt een tweede drenkeling aan. Wat dan? De ene zou de ander kunnen vermoorden. Is dat slecht? Nee, antwoord Taylor. Voor degene die het ondergaat is het vervelend, voor degene die het doet kan het gunstig zijn. Wat Taylor wil laten zien is dat moraal niet objectief is, maar relatief aan de belangen van personen. Het is niet slecht om iemand te vermoorden, het is alleen slecht voor degene die het overkomt en diens nabestaanden. Om te voorkomen dat er een oorlog van allen tegen allen komt is het belangrijk om regels te stellen en de belangrijkste regel om überhaupt met elkaar te kunnen samenleven is het verbod op het doden van anderen.

het groepsbelang boven het individuele belang te stellen en libertaristische theorieën stellen het belang van het individu meer centraal.

De filosoof Richard Taylor wilde de grondslag van de moraal zelfstandig doordenken, los van alles wat daar reeds over geschreven was. Hij vroeg een sabattical aan en vertrok voor enkele maanden naar een zonnig oord aan een strand in Nieuw Zeeland. Iedere ochtend stond hij vroeg op om te werken aan zijn boek *Good and Evil*. 's Middags was het tijd voor wandelen, zwemmen en luieren. Het is een boek vrij van de academische en filosofische traditie. Taylor had geen boeken bij zich dus zijn er ook geen noten in het werk aanwezig. Het is een verhelderende en spannende tekst over de grondslag van de moraal. Taylor begint een gedachte-experiment. Stel, er is een onbewoond eiland, is er op dat eiland dat goed of

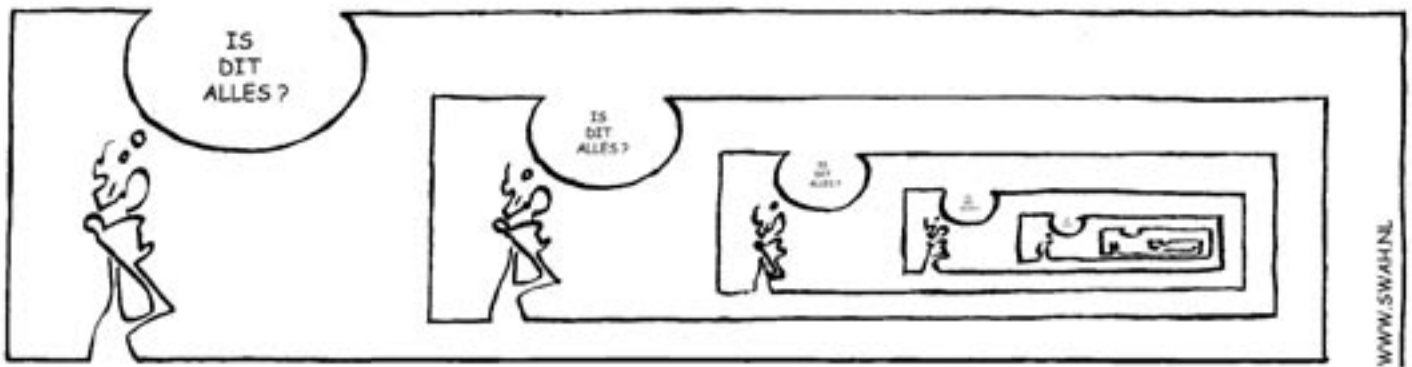
Hieruit volgt dat een ethiek moet worden gemaakt op basis van een (fictief) contract tussen alle betrokkenen. De regels die voortvloeien uit dat contract zijn niet heilig. Individuen zullen er soms naar neigen om hun privé belangen te stellen boven het gehoorzamen aan de wetten. Daarom is er een toezichtstelsel nodig. Vanuit het idee dat mensen toevalligerwijs in een zelfde ruimte en tijd leven volgt dan men gedwongen is om samen te leven. Dat samenleven kan goedschiks, zodat het leven plezierig wordt, of kwaadschiks zodat het leven ellendig wordt. Zonder *skyhooks* of transcendentale fundering van normen en waarden is het heel goed mogelijk een solide moraal op te bouwen. Aan de slag dus met Rawls, Habermas, Scanlon, Singer en al die andere denkers die door middel van rationeel zelfstandig nadenken en overleg een rechtvaardige samenleving willen creëren.

Rooster Voltijd en Deeltijd

Onderwijsperiode: van 22 april t/m 4 juli 2003

WBG VOLTijd	MAANDAG	DINSDAG	WOENSDAG	DONDERDAG	VRIJDAG
09:00 – 11:00	Geschiedenis 3 HC T. Verbeek Trans 1 Rood				
11:00 – 13:00		Filosofie van Mens en Maatschappij HC B. van den Brink Trans 1 Rood	Geschiedenis 3 HC T. Verbeek Trans 1 Wit		Filosofie van Mens en Maatschappij HC B. van den Brink Trans 1 Rood
13:00 – 15:00		Filosofie van Mens en Maatschappij WC B. van den Brink Trans 1 121/032	Geschiedenis 3 WC T. Verbeek Trans 1 032/121/123	Geschiedenis 3 HC/WC T. Verbeek Trans 1 032/121/123	Filosofie van Mens en Maatschappij WC B. van den Brink Trans 1 121/032
VOL- & DEELTIJD	MAANDAG	DINSDAG	WOENSDAG	DONDERDAG	VRIJDAG
KEUZE MAJOR 11:00 – 13:00				Geschiedenis van de Logica A. Visser BG 043 <i>Let op: van 11-14 uur!</i>	
15:00 – 17:00	Sporen, media, tijd J. Hoogstad BG 465			Sporen, media, tijd J. Hoogstad BG 465	
19:00 – 22:00				Vrijheid en moraal T. Verbeek	
VOL- & DEELTIJD	MAANDAG	DINSDAG	WOENSDAG	DONDERDAG	VRIJDAG
KEUZE MASTER 09:00 – 11:00		CS OME Thema: Emoties T. Tieleman BG 465		CS OME Thema: Emoties T. Tieleman BG 465	
11:00 – 13:00	CS Toegepaste logica A J. Joosten BG 467		CS Toegepaste logica A J. Joosten BG 467		
13:00 – 15:00			CS Toegepaste logica A J. Joosten BG 467		
19:00 – 22:00	CS NW 17e eeuw: Descartes T. Verbeek Trans 1 121	CS Ethiek II A: Nussbaum M. Düwell Trans 1 121			
WBG DEELTIJD	DINSDAG				
VERPL. MAJOR 19:00 – 22:00	Geschiedenis 3 HC T. Verbeek Trans 1 Wit	Inleiding Politieke en Sociale Filosofie HC B. van de Brink Trans 1 B	NW Wbg 2 HC T. Verbeek Trans 1 Wit		

Zie voor meer, en gedetailleerdere informatie, wijzigingen en tentameninformatie: www.phil.uu.nl

Filosofische horoscoop

Hoe hebben we ooit zonder gekund? Daar is-ie dan eindelijk: het metafysische leidraad voor ons eigen miezierige, maar o zo zware leventje.

Ram / Zorgen om geld zijn natuurlijk niet prettig. Maar laat deze aardse zaken niet van invloed zijn op je oikeion, Ram! Probeer financiën en liefde zoveel mogelijk te scheiden. En benut iedere kans om je leven prettiger te maken. Ook al kost je dat misschien wel eens moeite.

Stier / Het geluk staat aan je kant, Stier! De perfecte omstandigheden om je plannen tot uitvoer te brengen! Wie weet levert het nog iets extra's op (financiële voordelen?). Een korte vakantie zal je gezondheid goed doen. Contemplatie en even weg uit de sleur is nu heel heilzaam. Liefdesgeheimen die al lang kunnen spelen, worden ontrafeld.

Tweelingen / Je ontmoet veel nieuwe mensen en het contact met degenen die je al een tijdje kent, wordt verstevigd. Een vrolijke en afwisselende maand. Binnen je relatie zorgen onzekerheden voor wat strubelingen. Maar maak je hierover niet te druk, Tweelingen! Sommigen weten met de hulp van vrienden een voordeeltje in de wacht te slepen.

Kreeft / Zaken die tot nu toe vaag en mysterieus waren, worden deze maand opgehelderd. Je komt zeer dicht bij je apatheïa: emotieloosheid van de Wijze. Maar houd er rekening mee dat onthullingen (over anderen) ook teleurstellend kunnen zijn. Juni-kreeften keren vermoedelijk terug naar een oude liefde en geven studie en maatschappelijk succes tijdelijk even minder prioriteit.

Leeuw / Het belooft een gezellige, maar ook drukke periode te worden, Leeuw. Gelukkig kun je rekenen op de hulp van anderen. Liet je gezondheid de laatste tijd te wensen over? De sterrenstanden staan nu gunstig op dit vlak en wijzen op een betere lichamelijke conditie. Daarnaast is er kans dat je wordt verrast met een filosofisch uitje of geschenk naar een stad met een lange geschiedenis!

Maagd / Je wordt gedwongen een verantwoordelijkheid op je te nemen waar je niet op had gerekend. Dit kan te maken hebben met je ouders of met een ex-partner. Het is mogelijk dat er ook financiële consequenties aan verbonden zijn. Raak niet in paniek, bekijk het geheel op meta-niveau en dit alles zal van korte duur zijn. Sommige Maagden krijgen belangrijk en positief nieuws op het gebied van de liefde, financiën of gezondheid!

Weegschaal / Door je aanpassingsvermogen en tact lukt het je om ruzies en onenigheid in je oikeion te voorkomen. Je hoort deze week weer iets van een geliefd familielid. In de tweede helft van de week zal je mogelijk iemand ontmoeten die in de toekomst veel voor je kan gaan betekenen. Veel hete seks komt uit de richting van Tweelingen!

Schorpioen / Met wat durf en een beetje moed kan je deze week succes boeken op elk gebied, Schorpioen! Je hebt de vibe, het talent, en de omstandigheden zijn ook gunstig. Je solipsisme is op z'n hoogtepunt. Laat je niet weerhouden door het gemekker van anderen, profiteer flink van de fictieve zwakkeren!

Boogschutter / Het wordt een week waarin alles rustig voortkabbelt. Een mooie gelegenheid om even rustig bij te tanken, je te richten op zielsinspectie. en om op zakelijk gebied en binnen je priveleven de balans op te maken. De liefde kan van zich laten horen, maar helaas wel van ver: een brief, mailtje of telefoon...

Steenbok / Emoties kunnen hoog oplopen (je weet wat voor een slavedrijvers ze kunnen zijn) en dwingen je om maatregelen te nemen. Probeer eerst de juiste strategie te bepalen. Blijf in ieder geval niet te lang stilstaan bij een eventuele tegenslag. De toekomst zal zonniger zijn,

zowel figuurlijk als letterlijk (reis je binnenkort af naar een zonnige bestemming?)

Waterman / Het lijkt wel of de euro's je portemonnee uitvliegen! Qua financiën verloopt het allemaal zeer soepel. Wil je dat een plan gaat lukken? Gebruik dan je sociale netwerk en wees consequent. Je positieve uitstraling heeft een gunstige werking op het verloop van de week.

Vissen / Maak plannen voor de week die komen gaat, maar probeer niet het onmogelijke! Rust en ontspanning zijn belangrijk, Vissen! Vooral omdat er een drukke tijd aan zit te komen. Single Vissen doen er goed aan hun ogen open te houden...

COLOFON

Hoofdredactie:
Floris van den Berg

Eindredactie:
Hannah Schimmel

Management:
Karen Groeneveld

Vormgeving:
Randy Lemaire

De Filosoof Nr. 23: oplage 450
Deadline voor Nr. 24: ?

Kopij kan ingeleverd worden via de De Filosoof-folder in *Students General*, het postvakje bij de administratie of via de.filosoof@phil.uu.nl
De redactie behoudt zich het recht voor om ingezonden artikelen te wijzigen of in te korten.

Uitgave van de FUF
& de Faculteit Wijsbegeerte
Heidelberglaan 8
3584 CS Utrecht